

I Fremtidens Dagtilbud undersøges, hvordan børns trivsel, udvikling og læring kan styrkes

Involverede konsulenter og forskeres svar på kritik af metoden bag Fremtidens Dagtilbud i Børn&Unge tema 10/2016.

Af professor Peter Jensen, professor Dorthe Bleses, Aarhus Universitet, professor Bente Jensen, DPU, Aarhus Universitet, manager Hanne Nielsen, business manager Line Dybdal og direktør Nicolaj Ejler, Rambøll.

Børn&Unge nr. 10, juni 2016, bragte et tema om udviklingsprogrammet Fremtidens Dagtilbud. Vi bidrog i temanummeret med faktuel viden om indsatsens opbygning – mere er det ikke muligt at bidrage med, før vi kender effekten af indsatsen primo 2017. Der er imidlertid mange faktuelle fejl i beskrivelsen af programmet, som vi gerne vil korrigere overfor Børn&Unge læsere, så I får mulighed for at få en mere nuanceret viden om metoden bag og dermed selv danne jer en mening på et mere balanceret grundlag.

Der er fire kritikpunkter, i Børn&Unge, som vi kommenterer enkeltvis nedenfor:

- Dagtilbuddene kan/skal ikke medvirke til at løfte den tidlige indsats, sådan som rammen for programmet lægger op til.
- Forskningsmetoden i Fremtidens Dagtilbud er ikke gangbar og etisk forsvarlig.
- Fremtidens Dagtilbud leder til manualisering og kommercialisering af den pædagogiske praksis.
- Positive erfaringer med indsatsen i Fremtidens Dagtilbud er mest udtryk for tidspres og dårlige arbejdsvilkår.

Kan dagtilbuddene bidrage til at løfte den tidlige indsats?

Et af de centrale formål med udviklingsprogrammet Fremtidens Dagtilbud er at udvikle og afprøve metoder og redskaber, som kan styrke alle børns udvikling, læring og trivsel og bidrage til at mindske den negative sociale arv. Midlerne er en målrettet og systematisk pædagogisk didaktik, et styrket forældresamarbejde og en tydelig ledelse.

Vi ved, at der er behov for en tidlig indsats og at udvikle og afprøve nye metoder, hvis alle børn skal sikres chancelighed. Både internationale og danske undersøgelser viser, at der allerede i dagplejen og vuggestuen ses markante forskelle i børnenes kompetencer. Ved udgangen af børnehavetiden er der op mod to år mellem børn med de svageste kompetencer og børn med gennemsnitlige kompetencer (Rambøll, Aarhus Universitet og Syddansk Universitet, 2016). International forskning viser, at den tidlige indsats er afgørende, og at børns trivsel, udvikling og læring bedst understøttes i dagtilbud med høj kvalitet i samspillet mellem børn og voksne, hvor lydhøre og anerkendende voksne arbejder målrettet og eksplicit med børnenes læring (Pianta et al. 2009, Rimm-Kaufman et al. 2009 og Montie et al. 2006).

Det kan derfor undre, når Annegrethe Ahrenkiel udtaler, at "nu bliver den pædagogiske praksis i dagtilbud udråbt til at gøre forskellen" (for de svageste børn). "Men man ved faktisk ikke, om der er en sammenhæng mellem strukturerede pædagogiske forløb og hvordan børn i udsatte positioner klarer sig." Tværtimod peger forskning på, at dagtilbuddene spiller en afgørende og betydningsfuld rolle i at understøtte, at alle børn får mulighed for at udfolde deres potentialer og deltage aktivt i børnefællesskabet – uanset familiemæssig baggrund.

Man kan måske så indvende, at vi ikke ved, om strukturerede pædagogiske forløb virker i Danmark. Igen er der dansk forskning, der viser, at strukturerede pædagogiske sprogforløb virker. Undersøgelser af strukturerede pædagogiske forløb med fokus på børns sproglige udvikling dokumenterer, at forløbene styrker børnenes sproglige udvikling – uanset børnenes familiemæssige baggrund. Undersøgelser viser, at børnene med et relativt kortvarigt sprogforløb på fem måneder med to gange en halv times strukturerede sprogaktiviteter pr. uge opnår, hvad der svarer til knap ni måneders sproglig udvikling (Bleses et al. 2015).

Ahrenkiel fortsætter med at sige, at vi ikke ved, om programmet, dvs. Fremtidens Dagtilbud, virker. Nej, det er jo det, vi undersøger! Skal manglen på viden om, hvad der virker, afholde os fra at have ambitioner om at undersøge, om nye pædagogiske metoder og tilgange kan virke i forhold til at øge børns chancelighed og give udsatte børn en bedre start på livet?

Og man kan spørge sig selv, om det at fortsætte med samme praksis, som vi plejer – på trods af at mange børn fortsat har vanskelige forudsætninger for at deltage i børnefællesskaberne og senere i skolen – ikke er at eksperimentere med børnenes ve og vel?

Er forskningsmetoden gangbar og etisk forsvarlig?

Professor Jan Kampmann siger, at programmet er et gensyn med 1950'ernes forsøg og kalder børnene for "forsøgskaniner". Børn er naturligvis ikke forsøgskaniner.

At effekterne af indsatsen i Fremtidens Dagtilbud undersøges i et lodtrækningsforsøg betyder blot, at vi tilfældigt har udtrukket dagtilbud til at indgå i udviklingen og afprøvningen af de metoder og redskaber, der indgår i Fremtidens Dagtilbud. Børnene mærker altså ikke noget til lodtrækningen. Og den pædagogiske praksis i Fremtidens Dagtilbud foregår ikke i et laboratorium eller lignende, hvor børnene udsættes for instrumentelle stimuli. Fremtidens Dagtilbud handler om at give det pædagogiske personale redskaber til at planlægge læringsaktiviteter med afsæt i forskellige mål for børnenes læring og om en bevidst refleksion over, hvordan det pædagogiske personale kan anvende forskellige pædagogiske strategier for at give børnene passende udfordringer og opmuntringer.

Når Kampmann omtaler metoden som forældet, så er det i stik modstrid med de faktiske forhold. Fremtidens Dagtilbud er et af de første eksempler inden for dansk småbørnsforskning på, at man anvender moderne forskningsprincipper til at opnå en større viden om, hvad der virker, og for hvem det virker. Designet muliggør netop, at vi kan opnå et troværdigt og videnskabeligt validt grundlag for evidensbaseret praksis. Det betyder også, at vi i effektstudiet korrigerer resultaterne for

socioøkonomiske faktorer, så vi ikke kommer til at forveksle effekterne af socioøkonomiske faktorer med effekterne af indsatsen.

Christian Aabro kritiserer også Fremtidens Dagtilbud for at have et forkert forskningsdesign, fordi programmet vil bevise nogle antagelser. "I normal forskning ville man spørge mere åbent". Det er ikke korrekt. Masser af forskning er hypotesebaseret, hvor man forsøger at bekræfte eller afkræfte hypoteserne. Masser af forskning udvikler en indsats på basis af eksisterende forskning, som afprøves, og effektforskning dokumenterer om det virker. Måske tænker Aabro med begrebet "normal forskning" på en antropologisk, kvalitativ forskning, men det er ikke normen for *al* forskning. Det er én forskningsmetodisk tilgang blandt mange. Undersøgelhedsdesignet for Fremtidens Dagtilbud kombinerer flere forskningsmetodiske tilgange, hvor der indsamles forskellige typer af viden – både kvalitativ viden om personalets erfaringer og viden om børnenes kompetencer ved hjælp af vurderinger og test, som i forvejen anvendes med høj faglighed i landets dagtilbud. Aabro fortsætter med at hævde, at det er let at påvise evidens. Nej, det er det ikke. Det er et stort kompliceret forskningsmetodisk set-up, som er transparent og kan efterprøves af andre. Fremtidens Dagtilbud udfordres af, at afprøvningen har været to år. Ingen af os kender effekterne af indsatsen endnu.

Line Togsverd hævder, at pædagogerne tilpasser deres praksis i programmet til virkeligheden, så vi ikke får valide data, og vi derfor ikke kan bruge konklusionerne til noget som helst. Tilpasningerne består ifølge Togsverd fx i, at pædagogerne nogle gange arbejder med grupper af 10 eller 12 børn frem for de foreskrevne ca. 6.

Der kan sagtens være forskelle mellem dagtilbuddene. Som kutymen er inden for moderne effektforskning undersøger vi fidelitet, dvs. om programmet gennemføres som tiltænkt. Det betyder, at vi kan undersøge om tilpasningerne har betydning for effekten. Derudover er hensigten at afprøve indsatsen inden for hverdagens rammer og de forskellige vilkår, som dagtilbuddene har – netop for at belyse, hvilke resultater der kan opnås inden for disse rammer. Det nytter ikke at afprøve tiltag i en laboratorielignende tilstand, som ikke er de hverdagsvilkår, indsatserne vil skulle gennemføres i, hvis de viser sig at virke. Det betyder også, at vi ser på, hvordan forskellige andre forhold påvirker effekten, fx på forskelle i dagtilbuddenes rammer, sammensætning af personale, dagtilbuddenes størrelse mv.

Er Fremtidens Dagtilbud lig med manualisering og kommercialisering?

Kampmann og Togsverd giver udtryk for, at programmet vil lede til en manualisering og udvikling af test, som så kommercialiseres og tilbydes mod betaling. Dette er ikke målet med programmet.

For det første er programmet meget langt fra at indeholde så struktureret pædagogik og metode, at det kan manualiseres (ikke dermed sagt at manualbaserede programmer er dårlige). Også Ahrenkiel citeres for, at programmets pædagogik ikke forholder sig til faglighed og læring, der foregår uden for pædagogiske aktiviteter. Dette er ikke korrekt.

Omdrejningspunktet for Fremtidens Dagtilbud har været planlagte vokseninitierede aktiviteter for alle børn, i det der svarer til to gange en halv time om ugen, fordi forskning peger på, at målrettede aktiviteter er centrale for at støtte børns udvikling og læring – særligt udsatte børn. Men disse aktiviteter supplerer naturligvis øvrig leg og læring i børneinitierede aktiviteter, det spontane og upåagtede i hverdagen ud over de to gange en halv time om ugen.

Så hvorfor er Fremtidens Dagtilbud ikke et manualiseret program:

- Fremtidens Dagtilbud tilbyder udelukkende en ramme for, hvordan det pædagogiske personale arbejder bevidst og systematisk med at forberede, planlægge, gennemføre og evaluere pædagogiske forløb i smågrupper med børnene.
- Der er med afsæt i forskningskortlægninger formuleret en række læringsmål for børnene, som pædagogerne kan vælge imellem ud fra det centrale spørgsmål: Hvordan er det, vi gerne vil støtte og udvikle børnene i forhold til deres individuelle behov, og hvad kræver det af vores læringsmiljø i dagtilbuddet?
- Derudover anvender det pædagogiske personale digitale refleksionsværktøjer til at have systematisk øje for det enkelte barns og børnegruppens behov.
- Ud fra kendskabet til børnegruppens interesser og erfaringer beslutter det pædagogiske personale, hvilke konkrete aktiviteter og lege og pædagogiske metoder læringsmålene bedst kan understøtte, så børnene får passende udfordringer og støtte.
- Personalet introduceres derudover til en række pædagogiske strategier, der skal støtte dem i at inddrage børnene aktivt i vedkommende og lærerige samtaler – uanset det enkelte barns udgangspunkt – og fremme en høj kvalitet i samspillet med barnet og børnegruppen.

Fremtidens Dagtilbud udfolder moderne pædagogik med vægt på refleksivitet over egen faglighed og over de læringsmiljøer, børnene deltager i. Det støtter skabelsen af en lærende organisation med fokus på barnet. Det er derfor som omtalt ovenfor faktisk forkert, når indsatsen bliver udlagt som struktureret og manualiseret pædagogik.

For det andet har forskere i projekttemaet indgående viden om at anvende og udvikle tests og mangeårige erfaringer med at udvikle indsatser på dagtilbudsområdet, hvilke ikke har resulteret i koncepter til profit for konceptets skyld. Tværtimod har forskernes mangeårige erfaringer medvirket til at kvalificere og vidensbasere udviklingen af Fremtidens Dagtilbud i samarbejde med de 14 kommuner.

For det tredje er det væsentligt at nævne, at de materialer og redskaber, der er udviklet som led i udviklingsprogrammet, overdrages til ministeriet. Det er ministeriet, som beslutter, om og hvordan redskaber stilles til rådighed efter programmets afslutning.

Er positive erfaringer udtryk for dårlige arbejdsvilkår og tidspres?

Togsverd vælger at tolke de positive udsagn fra pædagoger, der deltager i programmet, som en kritik af deres arbejdsbetingelser.

At deltage aktivt i en indsats, der løber over to år, er et stort arbejde og en krævende proces, og det er helt naturligt, at der har været udfordringer og er gjort mange anstrengelser i dagtilbuddene. De siger også ja, det har været hårdt, det har været krævende og ja, det har været udfordrende at tænke evaluerings- og refleksionsmøder ind i hverdagen hver femte uge parallelt med, at børnene indgår i smågrupper. Det er også en krævende opgave for personalet at bidrage med at vurdere børnenes kompetencer hvert halve år.

Men udfordringer og krævende arbejde kan også give anledning til positive og lærerige erfaringer, sådan som de to dagtilbud, Rosenhaven og Lindehuset, giver udtryk for i Børn&Unge. Vi har mange lignende positive udsagn fra det pædagogiske personale om, hvordan deltagelse i programmet har styrket deres pædagogiske refleksion og praksis. Nogle oplever endog, at programmet giver deres profession det faglige rygstød, de i årevis har manglet i debatten.

Mange ledere har givet udtryk for, at Fremtidens Dagtilbud har rykket personalegruppen fagligt, deres praksis og profession, og at refleksionskultur og faglighed kittes sammen på en ny måde, som vil højne deres professionelle virke. Dette siger dog ikke noget om programmets effekter. Det kan kun effektstudiet sige noget om.

BUPLs Lasse Bjerg Jørgensen udtrykker bekymring for, om programmet er udtryk for et gammeldags syn – hvorfor ikke mere refleksion over praksis? spørger han.

Kernen i Fremtidens Dagtilbud er netop faglig refleksion. Målrettet pædagogisk aktivitet med fuldt tryk på refleksion over, hvad vi opnår – for gruppen og for det enkelte barn – hvorfor vi har opnået det, hvad vi kan bygge videre på, er der nogle børn, vi hjælper på vej og andre børn, hvor læringsmålene ikke nås, hvordan tilrettelægger vi vores læringsmiljø på nye måder og styrker samspillet med barnet, så det støttes bedst muligt i sin positive udvikling?

Nu får vi se. Programmet slutter nu i juni 2016, og så går effektforskningen i gang, hvor også de deltagende praktikeres erfaringer og vurderinger belyses.